

bilimname XXXV, 2018/1, 49-70
Geliş Tarihi: 14.12.2017, Kabul Tarihi: 08.02.2018, Yayın Tarihi: 30.04.2018
doi: <http://dx.doi.org/10.28949/bilimname.365675>

AHLAKİ RÖLATİVİZM ELEŞTİRİSİ

© Ahmet YILDIZ^a

Öz

Ahlaki rölativizm ahlaki doğru ve ilkelerin objektifliğini ve evrenselliğini reddeden, bunların bireye veya topluma görece olduğunu savunan yaklaşımlara verilen genel isimdir. Bu çalışmada ahlaki rölativizm lehinde sunulan argümanların çok sağlam ve güçlü olmadığını göstermek ve rölativizmin karşılaşılabileceği diğer sorunlara işaret etmek suretiyle, bu tür rölativist yaklaşımların haklı olmadığını savunmaya çalıştık.

Ahlaki rölativizm lehinde ileri sürülen en meşhur argümanlardan birisi kişilerin ve toplumların ahlaki kabul ve pratiklerinin farklılığından hareket eden argümandır. Bu argüman ahlaki konulardaki farklı kabullerin varlığından hareketle ahlakın rölatif olduğu sonucuna doğrudan giden bir argüman olarak sunulduğunda, onun sağlam olmayacağı açıktır. Zira bir alanda inanç farklılıklarının var olmasının tek başına bu alanda objektif doğrunun olmadığını kanıtlayamaz. Diğer taraftan söz konusu argümanın ahlaki konulardaki farklılık ve anlaşmazlıkların varlığının en iyi açıklamasının ahlaki rölativizm olduğu görüşünden hareket eden şekli de çok güçlü gözükmemektedir. Zira bu tür farklı ahlaki inançların varlığı objektif bir ahlak anlayışı ile de yeterince açıklanabilir. Ahlaki rölativizm lehinde ileri sürülen başka bir argüman farklı ahlaki inanç ve pratiklere hoşgörülü olmak açısından rölativizmin objektif yaklaşımlardan daha olumlu bir sonuç doğuracağı fikrinden hareket etmektedir. Halbuki rölativizmin hoşgörüyü garanti etmesi söz konusu olmadığı gibi, ahlak alanında objektif bir yaklaşımı benimsemenin zorunlu olarak veya kuvvetle muhtemel olarak hoşgörüsüzlüğe götüreceğini savunmak da kolay değildir. Zira rölativizmi benimseyen bir kişi benimsediği doğruları değişik nedenlerle başkasına dayatmaya çalışabileceği gibi, objektif anlayışı benimseyen birisi de hoşgörüyü evrensel bir değer olarak alıp, başkalarının farklı kabullerine hoşgörü ile yaklaşabilir.

Anahtar kelimeler: Felsefe, Ahlak, Ahlaki Rölativizm, Farklılıktan Hareket Eden Argüman, Hoşgörüden Hareket Eden Argüman.

^a Yrd. Doç. Dr., Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, ahmet.yildiz@erciyes.edu.tr

Giriş

Ahlaki rölativizm, en genel manada, objektif, genel geçer ahlaki doğruların ve ilkelerin olmadığını, bu doğru ve ilkelerin kişilere veya toplumlara göre değiştiğini savunan yaklaşımlara verilen isimdir. Ahlak rölativizmin modern çağda yaygın bir kabul gördüğü görülmektedir. Ahlak alanındaki rölativist yaklaşımlar sanki doğruluğu-sağlamlığı açık bir yaklaşım gibi görülmektedir. Bu çalışmada ahlaki rölativizmin bu kadar yaygın olmasına rağmen çok da savunulabilir olmadığını ortaya koymaya çalışacağız. Bunu yaparken ilk önce ahlaki rölativizm lehinde yaygın olarak ileri sürülen argümanları ortaya koyup bunların çok sağlam veya güçlü olmadığını göstermeye çalışacağız. Daha sonra da ahlaki rölativizmin bazı ahlaki olguları açıklamada karşılaşılabileceği diğer sorunlara işaret edeceğiz.

A. Ahlaki Rölativizm ve Türleri

Ahlaki rölativizm evrensel olarak geçerli, yani tüm zaman ve mekanlardaki tüm insanlara uygulanabilir olan evrensel ahlak ilkelerinin varlığını reddeden, tüm ahlaki ilkelerin bireysel veya toplumsal tercihlere/kabullere göreli olduğunu savunan ahlak teorilerine verilen genel isimdir.¹ Bu tanımlamanın ima ettiği üzere her şeyden önce ahlaki rölativizm ahlaki inançlar alanında, bu inançların kendisine göre doğru veya yanlış olacağı objektif, yani birey veya toplumların tutumlarından, inançlarından bağımsız, bir ahlaki gerçeklik alanını reddetmektedir. Bunun yerine söz konusu ahlaki ilkelerin ve doğruların temel dayanağı olarak bireysel veya toplumsal kabulleri koymaktadır. Buna göre ahlaki rölativizm ya ahlaki doğruları tamamen bireyin inanç ve tutumlarında temellendiren sübjektif bir yaklaşım olarak ya da bu temeli toplumsal ve kültürel ortak kabullerde/uzlaşımarda bulan bir yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır. Sübjektif yaklaşımlar bir eylemin veya şeyin ahlaki değerini söz konusu öznenin o eylem veya şeye karşı herhangi bir türden tutumuna göre belirlerken, toplumsal/kültürel rölativist yaklaşımlar, bir şeyin veya eylemin ahlaki değerini belirleme rolünü topluma veya kültüre atfetmektedir.

Ana hatlarıyla bu şekilde tanımlayabileceğimiz ve sınıflandırabileceğimiz rölativist yaklaşımların ahlakın ve ahlaki ilkelerin kendisi hakkında bir teori olduğuna dikkat edilmelidir. Buradaki mesele insanların veya toplumların ahlaki inançlarının ve pratiklerinin farklı olup olmadığı meselesi değildir. Zira bu konuda çok fazla tartışacak bir şey yoktur. Buradaki soru, bu inanç ve pratiklerin eşit derecede doğru olup olmadığı,

---

¹ Robert Audi, *The Cambridge Dictionary of Philosophy*, Second Edition, Cambridge University Press., New York 1999, s. 790.

---

yani bizzat ahlaki ilkelerin ve ahlakın kendisinin göreceli, değişken bir şey olup olmadığı sorusudur. Burada ahlaki rölativizm ahlaki doğruluğun bizatihi kendisinin kişiye ve topluma göreli olduğunu, ahlaki doğruluğun keşfedilmeyip icat edildiğini ve dolayısıyla farklı kişilere ve toplumlara göre çok sayıda eşit derecede doğru ahlaki ilkeler sisteminin olabileceğini, bunların hepsi üzerinde evrensel bir ahlaki doğrular sisteminin olamayacağını ima etmektedir.²

B. Ahlaki Rölativizm Lehinde Yaygın Şekilde Sunulan Argümanlar:

1. Ahlaki İnanç ve Pratiklerdeki Farklılıklardan Hareket Eden Argüman

Ahlaki rölativizm lehinde yaygın şekilde sunulan argümanlardan birisi bireylerin ve toplumların ahlaki inançlarındaki ve pratiklerindeki farklılıklardan hareket eden argümandır. Bu argümanı dile getiren kişiler eylemlerin ve şeylerin ahlaki açıdan değerlendirilmesinde kişiler ve toplumlar arasındaki farklılıklara dikkat çekerek bu durumun ahlaki rölativizm lehinde bir delil teşkil ettiğini ileri sürerler. Örneğin günümüzde bazı insanların ceninin alınmasını ahlaken meşru görürken, bazılarının bunu yanlış görmesi, geçmişteki bazı kabilelerin yaşlıların aklıktan ölmesine izin vermeyi doğru bulurken, günümüzde birçok kişi ve toplumun bunu yanlış bulması, bazı geçmiş kabilelerin ölenlerin bedenini yakmayı, yemeyi ahlaken doru görürken bugün birçok insanın ve toplumun bu eylemleri çok yanlış bulması, bazı toplumların çok eşliliği ahlaken doğru bulurken bazılarının bunu yanlış bulması gibi durumlar bu farklılıklara dair verilen yaygın örneklerdir.³ Birçok kişi, bireyler, toplumlar ve kültürler arasında ahlaki konular üzerinde bu tür birçok farklılığın bulunmasının aslında objektif ve evrensel ahlaki ilke ve doğruların olmadığını, ahlaki ilke ve doğruların kaynağının tamamen bireysel ve toplumsal kabuller olduğunu savunan rölativizm lehinde bir kanıt teşkil ettiğini düşünmektedir.

Bu tür farklılıklardan hareketle ahlaki rölativizmi desteklemek için kullanılacak olan argümanlar değişik şekillerde sunulabilir. Örneğin:

Ö1. Eğer ahlaki ilkeler rölatif değil de objektif ve evrensel olsaydı ahlaki konularda bu kadar farklılık olmazdı.

² Hye-Kyung Kim and Michael Wreen, "Relativism, Absolutism, and Tolerance", *Metaphilosophy*, Vol. 34, No. 4, July 2003, s.448.

³ Louis J. Pojman, *Ethics, Discovering Right and Wrong*, Fifth Edition, Thomson Wadsworth Publ., California 2006, s.26.

Ö2. Ahlaki inanç ve pratiklerde kişiler ve toplumlar arasında büyük farklılıklar vardır.

Ö2. Öyleyse ahlaki ilkeler objektif ve evrensel değil, aksine rölatiftir.

Görüldüğü gibi farklılıktan hareket eden bu argüman bu şekilde inşa edildiği zaman, ahlak alanında farklılıkların var olmasının tek başına, bu alanda objektifliğin değil rölatifliğin olduğu sonucuna götürdüğünü ima etmektedir.⁴ Fakat bu argümanın bu sonucu desteklemek için yeterli olmadığı açıktır. Zira bu argüman her ne kadar “modus tollens” (P ise Q, not-Q, öyleyse not-P) formunda geçerli bir argüman olsa da öncüllerini ele aldığımızda, her iki öncülünün de doğruluğunun tartışmalı olduğu görülecektir.

İlk olarak “Ö1.Eğer ahlaki ilkeler objektif ve evrensel olsaydı ahlaki konularda bu kadar farklılık olmazdı.” şeklindeki birinci öncülü ele aldığımızda bu öncülün aslında “Bir alanda objektiflikten ve evrensellikten bahsetmek için o alanda farklı kabullerin olmaması gerekir” şeklinde ifade edilebilecek olan bir varsayıma dayandığı söylenebilir. Zira birinci öncül ancak bu varsayımla birlikte anlamlı olacaktır. Fakat bu varsayım üzerinde düşündüğümüz zaman onun çok da makul olmadığı görülebilecektir. Zira bu kabule göre, eğer herhangi bir konuda insanlar veya toplumlar uzlaşmamışsa bu alanlarda objektif ve evrensel bir doğruluğun bulunmadığı sonucu çıkarılabilecektir. Halbuki bu sonucun makul olmadığı ortadadır. J. Rachels’in belirttiği gibi, örneğin insanlar coğrafya alanında, dünyanın şekli konusunda bugüne kadar çok farklı inançlara sahip olmuşlardır. Kimisi onun düz olduğuna, kimisi yuvarlak olduğuna, kimisi ise başka şekilde olduğuna inanmıştır. Bu farklı inançların bulunmasından hareketle coğrafya alanında, özel olarak da dünyanın şekli hakkında objektif bir doğrunun olmadığı sonucu çıkarılamaz.⁵ Böyle bir çıkarımın geçersiz olduğu açıktır. Zira, McCloskey’in de haklı olarak vurguladığı gibi herhangi bir alandaki farklı inançların bulunması en fazla eğer bu inançlar birbiriyle çelişik ise o alanlarda objektif ve genel geçer bir doğrunun olmadığını değil, bu farklı inançlardan bazılarının ve belki de hepsinin yanlış olduğunu gösterir.⁶ Yok eğer bu inançlar kendi aralarında çelişik değilse bu durumda onların yanlışlığına da hükmedilemeyip onların aslında olayın farklı yönlerini farklı açılardan gören inançlar olduğu söylenebilir.

⁴ Michael Huemer, *Ethical Intuitionism*, Palgrave Macmillan, New York 2005, s.128.

⁵ James Rachels, “Morality is Not Relative”, *Philosophy, The Quest for Truth*, Ed. Louis L. Pojman, Sixth Edition, Oxford University Press, New York 2006, içerisinde, s. 407.

⁶ H. J. McCloskey, *Meta-ethics and Normative Ethics*, Martinus Nijhoff, Netherlands 1969, s.143.

Dolayısıyla ahlaki meselelerde bireyler ve toplumlar arasında ihtilafın bulunması tek başına, bu alanda objektiflik ve evrenselliğin değil rölatifliğin olduğu sonucunu çıkarmak için yeterli değildir.

Diğer taraftan başka alanlardaki anlaşmazlıkları, inanç farklılıklarını bu alanlarda rölativizmi desteklemek için kullanmayıp da ahlaki konulardaki farklılıkları ahlaki rölativizm lehinde bir kanıt olarak kullanmak da çok tutarlı gözükmemektedir. Zira eğer bir alanda anlaşmazlık veya farklı fikirlerin olması tek başına bu alanın rölatif olduğunu düşünmek için yeterli ise o zaman sadece ahlakın değil ahlak dışındaki diğer felsefi alanlar başta olmak üzere, bilimsel alanlar da dahil birçok alanın rölatif olduğunu düşünmek gerekir. Zira hakkında hiçbir farklı inanç ve kabullerin olmadığı bir konu bulmak neredeyse imkânsızdır. Ayrıca daha özel olarak rölativizm, ahlaki ilkeler üzerindeki toplumsal ve bireysel farklılıkları ahlakın rölatifliği lehinde bir delil olarak almakta haklı ise, ahlaki rölativizmin makullüğü konusunda ihtilafların olmasının da o zaman bu teorinin objektif bir doğruluğa sahip olmadığı yönünde bir delil olarak alınması gerekir. Zira rölativizmin haklı olmadığını düşünen, inanan birçok kişi ve toplum bulunabilir.

Burada belki argümanın birinci öncülünün dayandığı varsayım, söz konusu farklı kabullerin sahipleri sıradan insanlar değil de tam rasyonel, tam bilgili, ön yargısız kişiler olarak düşünülerek, değiştirilebilir. Böylece aslında, ahlak veya başka alanlarda cehalet, anlayızsızlık, önyargı vb. den kaynaklanan farklı kabullerin bulunması o alanın objektifliğine zarar vermese de belki bu faktörlerin kendilerinde etkisi olmayan kişilerin anlaşmazlığa düşmesinin bu açıdan delil teşkil edebileceği ileri sürülebilir. Buradan hareketle aslında ahlak alanında, tam rasyonel, tam bilgili, ön yargısız kişilerin de anlaşmazlığa düştüğü, bunun da aslında ahlakın rölatifliğini gösterdiği ileri sürülebilir. Fakat bu iddiaya karşı, söz konusu olumlu vasıflara sahip kişilerin ahlaki konularda hala, hata yapmış olabileceği, dolayısıyla onların anlaşmazlığının sebebinin onlardan bazısının veya hepsinin hatalı olması olduğu söylenebilir. Ayrıca burada Micheal Huemer'in dikkat çektiği gibi⁷ aslında eğer insanlar tam rasyonel, tam bilgili, tam anlayışlı, önyargısız olsaydı ahlaki konularda anlaşmazlık ve farklılıkların hala var olacağı iddiasının da tartışmalı olduğu söylenebilir. Zira ahlaki inançlardaki farklılıkların bilgisizlik, durumu eksik

⁷ Huemer, *Ethical Intuitionism.*, s.132. Ayrıca bkz. Ahmet YILDIZ, *Meta-etik Bir Teori Olarak Ahlaki Sezgiciliğin Savunulabilirliği*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara 2012, s.218.

değerlendirme, ön yargı vb. faktörlerden kaynaklandığı, eğer insanlar tam rasyonel, anlayışlı, bilgili, ön yargısız olsaydı onların ahlaki inançlarında büyük ölçüde uzlaşabilecekleri makul şekilde savunulabilir.

Ahlaki rölativizm lehinde sunulan yukarıdaki argümanın birinci öncülüne ayrıca, onun aslında ahlaki ilkelerin objektif olmasının, onların herkes tarafından aynı şekilde kavranıp, kabul edilmesini gerektirdiğini varsayması açısından da itiraz yöneltilebilir. Yani birinci türden eleştirilerde belirtildiği gibi herhangi bir konudaki anlaşmazlıklar o konuda objektif ve evrensel doğruların olmadığını göstermediği gibi, diğer taraftan, bir alanın objektif olması o alanda anlaşmazlığın olmamasını, mutlak bir uzlaşımın olmasını gerektirmez. Bu son çıkarımın geçerli olması için söz konusu objektif doğruların herkesin kolayca kavrayabileceği kadar açık olması, onları kavramaya çalışan kişilerin de eşit kavrama gücüne sahip olması ve onları doğru kavrayıştan alıkoyacak olumsuz faktörlerin olmaması gerekir. Meseleye bu açıdan baktığımızda da eğer ahlaki ilkeler objektif olsaydı bile hala anlaşmazlıkların olabileceği çıkarımı yapılabilir. Zira birçok konudaki ahlaki doğrular herkesin hemen kolayca kavrayabileceği kadar açık ve söz konusu durum çok basit olmayabileceği gibi, herkes bu doğruları kavramada yeteri kadar düşünceli, rasyonel, ön yargısız olmayabilir. Diğer taraftan, birçok yazarın dikkat çektiği gibi⁸, anlaşmazlıkların çok yaşandığı alanlarla ahlak alanı karşılaştırıldığı zaman ahlakta anlaşmazlıkların olma olasılığının daha fazla olduğu söylenebilir. Zira, grup ve kendi çıkarımın söz konusu olduğu, kültürel kabullerin etkisinin yoğun olduğu, ön yargının etkisinin çok olduğu konularda ve soyut felsefi konularda genelde anlaşmazlıklar çok görülmektedir. Ahlakın da bu açılardan bu konulara benzemesinden dolayı onda farklı anlayışların ve anlaşmazlıkların olmasının doğal olduğu söylenebilir.

Rölativizm lehindeki yukarıdaki argümanın “Ö2. *Ahlaki inanç ve pratiklerde kişiler ve toplumlar arasında büyük farklılıklar vardır.*” şeklindeki ikinci öncülü de birçok açıdan eleştiriye açıktır. Her şeyden önce bu öncülün ahlaki konulardaki farklılıkları abarttığı söylenebilir. Zira bireyler ve toplumların ahlaki açıdan anlaşmazlığa düştüğü şeyler ön plana çıkarılırken, onların büyük ölçüde uzlaştığı şeyler dikkatten kaçırılmaktadır. Birçok

⁸ Huemer, *Ethical Intuitionism.*, s. 141; Nicholas L. Sturgeon, “Moral Explanations”, *Foundations of Ethics, An Anthology*, Ed. Russ Shafer Landau and Terence Cuneo, Bşackwell Publ., Malden 2007, içerisinde, s.337; Russ Shafer Landau and Terence Cuneo, *Foundations of Ethics, An Anthology*, Ed. Russ Shafer Landau and Terence Cuneo, Blackwell Publ., Malden 2007, s. 369.

yazarın dikkat çektiği gibi⁹, her ne kadar insanlar ötenazi, cenin aldırma, çok eşlilik vb. konularda ihtilaf etmiş olsalar da aldatmanın, masum cana kıymanın, başkasının malına zarar vermenin vb. ahlaken yanlış olduğu, yardımseverlik, dürüstlük, sadakat vb. nin de ahlaken doğru olduğu konusunda insanlar ve toplumlar arasında büyük ölçüde bir uzlaşma olduğu görülmektedir. Diğer taraftan ahlaki konulardaki anlaşmazlıkların yaygınlığı için verilen örnekler incelendiğinde bunların birçoğunun aslında tam anlamıyla ahlaki inançlardaki bir anlaşmazlık ve ihtilaf olmadığı da söylenebilir. Birçok konudaki anlaşmazlığın aslında herhangi bir şeyin ahlakla ilgili olmayan yönlerindeki anlaşmazlıktan veya aslında ortak olan bir takım ahlaki ilkenin uygulanma yeri ve şeklindeki farklılıktan kaynaklanan bir anlaşmazlık olduğu söylenebilir.¹⁰ Örneğin ceninin alınmasının ahlaki olup olmadığı konusundaki tartışma, aslında bir insanın canına kıymanın ahlaken doğru veya yanlış olduğu hakkındaki bir anlaşmazlık değildir. Buradaki asıl tartışma ceninin insan sayılıp sayılmayacağı üzerindeki bir tartışmadır. Veya geçmişteki bazı kabilelerin ahlaki kabullerinin farklı olmasının temel nedeni onların temel ahlaki inançlarının farklı olması değil, onların ahlak dışındaki inançlarının farklı olması veya koşullarının farklı olması olabilir. Örneğin, Pojman'ın belirttiğine göre, geçmişteki bir kabile sakat doğmuş bebeklerini, onların ırmağın Tanrısı olarak kabul ettikleri su aygırına ait olduklarını düşündüklerinden ona yemek olarak atarlarmış.¹¹ Onların bu uygulamaları tamamen ahlak dışı alandaki bazı inançlarına dayanmaktadır. Eğer onlara bu inançlarının makul olmadığı gösterilebilseydi, onların da bu eylemi ahlaken doğru bulmayacakları düşünülebilir. Bütün bu örnekler ahlaki anlaşmazlık gibi gözükken birçok anlaşmazlığın aslında ahlak dışındaki olgusal meselelerdeki farklı kabullerden kaynaklandığını, bizden farklı ahlaki inanç ve pratiklere sahip olan kişi ve toplumların aslında temel ahlaki ilkelerinin farklı olmayabileceğini gösterir. Bu örnekler aslında diğer insan ve kültürlerin ahlaki kabullerini değerlendirirken onların olgusal durumlarını ve olgusal inançlarını dikkate almanın önemine de işaret etmektedir.

Burada evrensel ahlak ilkelerinin değişik durumlarda uygulanmasında görülen farklılıklardan hareketle onların durumlara göre değişken olduğu

⁹ David O. Brink, *Moral Realism and Foundations of Ethics*, Cambridge University Press, New York 1989, s. 208; Huemer, *Ethical Intuitionism*, s.131; James Rachels, "Morality is Not Relative", s. 412. Ayrıca bkz. Ahmet YILDIZ, *Meta-etik Bir Teori Olarak Ahlaki Sezgiciliğin Savunulabilirliği*, s.217.

¹⁰ Pojman, *Ethics*, s. 37; Brink, *Moral Realism*, s.208; Huemer, *Ethical Intuitionism* ss. 129-130.

¹¹ Pojman, *Ethics*, s. 37.

sonucunu çıkarmak da makul olmayacaktır. Örneğin, yalan söylemenin ahlaken yanlış olmasının objektif ve evrensel olduğu kabulüne rağmen, bir kişinin canını kurtarmak için yalan söylemesinin ahlaken doğru olduğu veya hırsızlığın objektif olarak yanlış olduğu halde kendisini haksız yere hapseden bir kişiden kurtulmak için anahtarları gizlice çalmasının hırsızlık olmasına rağmen ahlaken yanlış olmaması gibi durumlara başvurarak, aslında yalan, hırsızlık vb. nin yanlışlığının objektif ve evrensel değil tamamen koşullara görelî olduğu çıkarımını yapmak makul olmayacaktır. Çünkü bu tür durumlarda aslında, söz konusu ahlaki ilkelerin “normal koşullar altında” kaydı ile evrensel olduğu ve bu normal koşulların dışına çıktığı zaman farklı bir değerlendirmenin yapılması gerektiği söylenebilir. Nitekim verilen örneklerde yalan söylemek ve hırsızlık yapmak normal şartlarda evrensel olarak yanlıştır. Fakat bir insanın canını kurtarmak için yalan söylemek veya bir zulmü önlemek için hırsızlık yapmak söz konusu olduğunda artık normal koşulların dışarısına çıktığı ve aslında iki durum arasında bir çelişkinin olmadığı söylenebilir. “Normal koşullarda yalan söylemek yanlıştır” ile “Canını kurtarmak için yalan söylemek doğrudur” ifadelerinin çelişik olmadığı açıktır. Bu durum ahlaki ilkelerin objektifliğine ve evrenselliğine de zarar vermez. Zira objektiflik durumlara göre değişebilirliğe bir ölçüde müsaade edebilir. Objektiflik ahlaki ilkelerin her koşulda istisnasız olarak aynı şekilde uygulanmasını ifade eden mutlakiyetçiliği gerektirmez.¹² Bazı ahlaki ilkeler objektif ve evrensel olmasına rağmen bu ilkelerin bazı durumlarda uygulanmaması veya başka ilkelerin onların önüne konulması veya değişik şekilde uygulanması son derece tutarlıdır.¹³ Bu aynen bilimsel bir takım yasaların evrensel olmasına rağmen, bunun normal şartlar altında kaydı ile anlamlı olması, dolayısıyla normal şartların dışında, bu evrensel doğrunun bir takım değişikliklerle ortaya çıkabilmesine benzer. Örneğin su deniz seviyesinde 100 derecede kaynar, ama bu seviyenin üstündeki yüksekliklerde kaynama derecesi değişebilir. Bu farklılıklar söz konusu bilimsel doğrunun objektifliğine ve evrenselliğine zarar vermez. Aynı şey objektif ve evrensel ahlaki doğrular için de söylenebilir.

¹² Jonathan Jacobs, *Dimensions of Moral Theory*, Blackwell Publishing, Malden 2002, s. 37.; Brink, *Moral Realism*, s. 91.

¹³ Bu konuda W.D. Ross'un “prima facie” (ilk görünüşü itibariyle) ahlak ilkeleri görüşü açıklayıcı olabilir. Bkz., W.D. Ross, *The Right and The Good*, ed. Philip Stratton Lake, Clarendon Press, New York 2002, ss. 17-24. Ayrıca bkz. Ahmet Yıldız, *Metaetik Bir Teori Olarak Ahlaki Sezgisiciliğin Savunulabilirliği*, s.208.

John Mackie¹⁴ gibi bazı düşünürler, ahlaki konulardaki anlaşmazlıkların tek başına objektif ve evrensel ahlaki doğruların olmadığını göstermeyeceğini kabul edip, bu argümanı bu tür anlaşmazlıkların varlığının en iyi açıklamasının objektif olmayan yaklaşımlar olacağından hareketle, şu şekilde sunmuşlardır:

Ö1. Ahlaki konularda çok miktarda anlaşmazlık vardır.

Ö2. Bu anlaşmazlıkların bu kadar yoğun bulunmasının en iyi açıklaması, bu konuların objektif olmayan, rölatif konular olmasıdır.

S. Öyleyse ahlak alanında rölativist bir yaklaşım, objektif yaklaşımdan daha makuldür.

Argümanın bu sunumuna baktığımız zaman onun ilk öncülünün yukarıdaki ile aynı olduğu ve benzer eleştirilere tabi olduğu söylenebilir. Diğer taraftan bu argümanın mantıktaki “en iyi açıklamayı seçme” şeklinde ifade edilebilecek olan bir akıl yürütmeyi kullandığı görülmektedir. Bu akıl yürütmeye göre herhangi bir olguyu açıklamaya yönelik farklı teoriler olduğunda bu olguyu en iyi açıklayacak olan teori daha makul kabul edilip tercih edilmelidir. Buradan hareketle, ahlaki konulardaki anlaşmazlıkların en iyi açıklamasının, bu ahlaki konuları objektif bir zeminden yoksun, tamamen rölatif konular olarak kabul etmek olduğu iddia edilmektedir. Aslında bu iddia büyük ölçüde objektif bir ahlak anlayışının bu tür açıklamaların varlığını açıklayamayacağı kabulüne dayanmaktadır. Yani, bu argümanı dile getirenler genelde, ahlaki objektivizmin, “eğer ahlaki ilkeler objektif ve evrensel ise, onlar hakkında niçin bu kadar anlaşmazlık var?” sorusuna yeterli cevap veremeyeceğini varsaymaktadır. Bu iddianın da çok sağlam olmadığı söylenebilir. Zira, her şeyden önce herhangi bir alanda ihtilafı karşılaştığı zaman, hemen ontolojik zemine geçip o olguların gerçekliğini reddetmek yerine, bu ihtilafın arkasındaki epistemolojik ve psikolojik faktörleri ortaya koymanın daha makul olduğu söylenebilir. Ahlaki alanlardaki ihtilafın varlığını açıklamaya çalışırken, doğrudan hiçbir gerçek, objektif ahlaki olgunun olmadığı seçeneğine gitmek yerine, bu tür objektif ahlaki olgular bulunmasına rağmen onların aynı şekilde görülmesini ve kabul edilmesini engelleyebilecek faktörlere dikkat çekerek açıklamaya çalışmak daha makuldür. Bu açıdan ahlaki değerler ve ilkeler objektif olmasına rağmen bu konularda ihtilafın ortaya çıkması, diğer birçok alanda da etkisini gösteren, ön yargı, yanlış anlama, bütünsel bakamama, eksik anlama, konunun zorluğu, duygusal faktörlerin olumsuz etkisi gibi

¹⁴ John L. Macki, *Ethics, Inventing Right and Wrong*, Penguin Books, New York 1990, ss. 36-38.

değişik yanıtıcı faktörlerin etkisi ile objektif doğruyu görme ve kabul etmede başarısız olma ile açıklanabilir. Birçok yazarın haklı olarak belirttiği gibi, bu yanıtıcı faktörler objektifliği tartışılmaz olan alanlarda etkili olabildiği gibi ahlaki konularda da etkili olabilir.¹⁵ Dolayısıyla ahlak alanı objektif bir alan olmasına rağmen ahlaki konulardaki anlaşmazlıkların, bu tür faktörlerle açıklanabileceği söylenebilir. Ayrıca yukarıda belirtildiği gibi ahlakın, objektif ve evrensel olmasına rağmen, bu alanın anlaşmazlıkların ortaya çıkma olasılığının fazla olduğu konulara çok benzer olmasına da işaret ederek¹⁶, ahlak alanındaki anlaşmazlık ve ihtilafların varlığının aslında son derece doğal olduğu söylenebilir. Dolayısıyla ahlaki alandaki anlaşmazlıkların ve ihtilafların objektif ahlaki doğruların varlığını kabul ile de açıklanabilmesi mümkün olduğundan, bu olguların en iyi açıklamasının realist ve objektif olmayan yaklaşımlar olduğu şeklindeki sonuç da temellendirilmemiş kalacaktır.

Ayrıca herhangi bir ahlak teorisi “en iyi açıklamayı seçme” ilkesi çerçevesinde diğerlerine tercih edilirken, sadece bir tek ahlaki olguyu dikkate almanın da yanıtıcı olabileceğine dikkat etmek gerekir. Burada teorilerin ahlaki alanda karşılaşılan, varlığı sezgisel olarak açık olan, yaygın tüm olguların açıklanmasındaki yeterliliklerine bakıp buna göre tercih yapılması daha makul gözükmemektedir. Bu açıdan rölativizmin açıklayıcılık gücünü sadece ahlaki konulardaki anlaşmazlık olgusu açısından değil, başka olguları örneğin ahlakın normatifliği, ahlaki konularda argüman sunabilme, ahlaki alanda tavsiye sunma, ahlaki eğitim vb. açılardan da değerlendirmek ve diğer teorilerle karşılaştırmak gerekir. İlerleyen sayfalarda görüleceği gibi rölativizm birçok ahlaki olguyu açıklamada yeterli gözükmemektedir. Bu da onun objektif yaklaşımlardan daha makul olduğu iddiasını iyice zayıflatmaktadır.

2. Rölativizm ve Hoşgörü İlişkisinden Hareketle Sunulan Argüman

Ahlaki rölativizm lehinde ileri sürülen başka bir yaygın argüman hoşgörü/tolerans olgusundan hareket eden argümandır. Birçok kişi herhangi bir alandaki rölativist yaklaşımla hoşgörülü olma arasında sıkı bir ilişki olduğunu düşünmektedir.¹⁷ Farklı ahlaki inançlara sahip olan insanlara veya toplumlara karşı hoşgörülü olmanın önemli bir ahlaki erdem olduğu

¹⁵ Huemer, *Ethical Intuitionism*, s.139; Brink, *Moral Realism*, s. 205; Russ Shafer Landau, “Ethics as Philosophy”, *Metaethics after Moore*, ed. By Terry Horgan and Mark Timmons, Clarendon Press, New York 2006, içerisinde, s. 219.

¹⁶ Bkz. s. 3.

¹⁷ Hye-Kyung Kim and Michael Wreen, “Relativism, Absolutism, and Tolerance”, s.448.

kabulünden hareketle, hoşgörüyü garanti ettiği veya daha fazla olanaklı kıldığı düşünülen rölativist yaklaşımların, realist ve objektif yaklaşımlara tercih edilmesi gerektiği sonucu çıkarılmaktadır.¹⁸ Bu argüman ana hatlarıyla şöyle özetlenebilir:

Ö1. Farklı ahlaki inançlara ve pratiklere sahip olan kişi veya toplumlara karşı hoşgörülü olmak gereklidir/ahlaken doğrudur.

Ö2. Hoşgörüyü garanti etmek/sağlamak açısından ahlaki rölativizm, objektif ve realist yaklaşımlardan daha iyi konumdadır.

-Zira, a) Rölativizm farklı birey veya toplumlara ait olan ahlaki inançları ve pratikleri eşit derecede doğru kabul ettiğinden, onlara müdahale etmek, eleştirmek için hiçbir gerekçe ve neden kalmamaktadır. b) Diğer taraftan objektif veya realist yaklaşımlar ahlaki alanda tek doğrunun olduğunu kabul ettiği için farklı ahlaki kabullerden sadece bir tanesi doğru görülecek, bu durum kendi kabulünü doğru görenlerin diğerlerine karşı hoşgörüsüz davranması için bir gerekçe veya neden olabilecektir.

S. Öyleyse hoşgörüyü/toleransı pratikte sağlamak ve yaygınlaştırmak, toleranssızlığı ortadan kaldırmak veya azaltmak açısından ahlaki rölativizm objektif yaklaşımlardan daha makuldur.

Bu argüman değerlendirildiğinde, öncüller ile sonuç arasında mantıksal bir geçiş olduğundan onun geçerli olduğu söylenebilir. Bu durumda söz konusu argümanın sağlamlığı, öncüllerinin doğruluğuna, makullüğüne bağlı olacaktır. Bu argümanın öncüllerini tek tek ele aldığımızda birinci öncülün (*Ö1.Farklı ahlaki inançlara ve pratiklere sahip olan kişi veya toplumlara karşı hoşgörülü olmak gereklidir/ahlaken doğrudur.*) mutlak olarak değil de kısmen haklı olduğunu söyleyebiliriz. Bu öncülü mutlak şekilde aldığımızda herkesin veya her toplumun her türlü inancını ve yapmış olduğu her şeyi hoş karşılamak, kınamamak, karşı çıkmamak gerektiği gibi bir sonuç çıkarılabilir ki, bu sonuç çok makul değildir. Zira bu durumda bir insanın yaptığı çok çirkin ve canice (ör. Irkçı katliamlar) eylemlerin de hoş görülmesinin gerektiği sonucu çıkar ki bunun makul olmadığı açıktır. Öyleyse hoşgörü konusunda mutlak ve sınırsız bir hoşgörünün değil de sınırlı bir hoşgörünün ahlaken gerekli olduğu fikri daha makul olacaktır. Meseleye bu açıdan baktığımız zaman, birçok yazarın işaret ettiği gibi¹⁹, ahlaki rölativizmin iyi bir çözüm sağlayamadığını söyleyebiliriz. Zira mademki insanların ve toplumların ahlaki kodları eşit derecede doğru

¹⁸ Pojman, *Ethics*, s.32.

¹⁹ James Rachels, "Morality is Not Relative", s. 409; Pojman, *Ethics*, s.33.

ve geçerli ise o zaman onların herhangi bir eylemini eleştirmek, bazen kınamak için hiçbir makul gerekçe kalmayacaktır. Bu şekilde sınırsız bir tolerans/hosgörü durumunun makul olmadığı ise açıktır.

Yukarıdaki argümanın ikinci öncülünü (Ö2.Hosgörüü sağlamak/garanti etmek açısından ahlaki rölativizm, objektivist ve realist yaklaşımlardan daha iyi konumdadır) ele aldığımızda onun aslında başka bir argümanın sonucu olduğunu görmekteyiz. Bu argüman da iki öncülden oluşmaktadır: a) *Rölativizm, farklı birey veya toplumlara ait olan ahlaki inançları ve pratikleri eşit derecede doğru kabul ettiğinden, onlara müdahale etme, eleştirmek için hiçbir gerekçe ve neden kalmamaktadır.* b) *Diğer taraftan objektif veya realist yaklaşımlar ahlaki alanda tek doğrunun olduğunu kabul ettiği için farklı ahlaki kabullerden sadece bir tanesi doğru görüleceğinden, bu durum kendi kabulünü doğru görenlerin diğerlerine karşı hoşgörüsüz davranması için bir gerekçe veya neden olabilecektir.* Bu argüman geçerli olduğundan onun sağlamlığı öncüllerinin doğruluğuna ve makullüğüne bağlı kalacaktır. Bu alt argümanın birinci öncülünü ele aldığımızda, rölativizmin ahlaki doğruluk konusundaki çoğulculuğu ile hoşgörü arasında sıkı bir ilişkiyi varsaydığı görülmektedir. Bu ilişkiyi sorguladığımızda bu ilişkinin, zannedildiğinin aksine çok da sağlam bir ilişki olmadığını söyleyebiliriz. Zira her şeyden önce rölativizm ile, hoş görülü olmanın gerekliliği arasında mantıksal bir zorunluluk yoktur. Yani, “Ahlaki doğrular rölatiftir/her kişi veya toplumun ahlaki kabulleri eşit derecede doğrudur, dolayısıyla başka kişi ve toplumların ahlaki kabullerine veya pratiklerine karşı hoşgörülü olmak gerekir.” çıkarımı mantıksal açıdan geçerli bir çıkarım değildir. Buradan rölativizmin toleransı zorunlu olarak gerektirmediği sonucunu çıkarabiliriz.²⁰ Bu da bir kişinin rölativizmi benimseyip de, toleransın gerekliliğini reddetmesinin mantıksal bir çelişkiye götürmeyeceği anlamına gelir.

Peki burada rölativizm ve tolerans arasında mantıksal bir zorunluluk ilişkisi olmasa da başka türden, örneğin nedensel veya psikolojik bir ilişki olamaz mı? Örneğin rölativizmi kabul eden birisinin bu kabulünün onu farklılıklara karşı daha hoşgörülü davranmasına neden olamaz mı? Bu soruya da çok kolayca olumlu cevap vermek mümkün değildir. Zira her şeyden önce bu durumun söz konusu olması için rölativizmi benimseyen kişinin kendi rölatif ahlaki sisteminde hoşgörünün bir erdem, ahlaki gereklilik olduğunu benimsemiş olması gerekir. Bu ise aslında hoşgörüü bireysel ve toplumsal kabullere bağlı kıldığından bizzat hoşgörü değerini

²⁰ Hye-Kyung Kim and Michael Wreen, “Relativism, Absolutism and Tolerance”, s.2.

sağlam bir temelden yoksun, raslantısal bir kabul durumunda bırakacaktır. Bundan dolayı birçok yazar²¹ rölativizmin aslında bizatihi hoşgörüyü açısından olumsuz neticeler doğuracağı, hoşgörüyü savunabilmek için hoşgörünün objektif, evrensel bir değer/erdem olduğunu kabul etmek gerektiğini, bunu kabul etmenin ise rölativizmle çelişeceğini, bu açıdan objektif ve realist yaklaşımların daha makul olduğunu vurgulamıştır. Diğer taraftan rölativist bir kişinin, ahlaki doğruların çokluğunu kabul etmesinin onu hoşgörüsüzlükten alıkoymayabileceğini söyleyebiliriz. Zira bu kişiler rölatif olduğunu kabul etseler de bir ahlaki duruşu benimseyeceklerdir. Ve bu duruştan farklı duruşları olan kişilere karşı hoşgörüsüz davranmaları hala mümkündür. Burada belki değişik futbol takımlarını tutan insanların birbirlerine karşı hoşgörüsüz davranışları örnek verilebilir. Hiç kimse kendi tuttuğu takımın en iyi, tek tutulacak takım olduğunu düşünmese de yani takımlar konusunda aslında zihnen çoğulcu, rölatif bir yaklaşım benimsese de, bu kabul onun diğer takımlara veya taraftarlara karşı çok da hoşgörülü olmayan tavırlar sergilemesini engellemektedir. Buradan aslında rölativizmin doğrudan hoşgörülü davranışa götürmeyebileceği sonucunu çıkarabiliriz. Zira hoşgörü sadece zihinsel kabullerle ilgili olmayan, zihinsel kabullerin dışındaki birçok psikolojik, sosyal vb. faktörün etkisinin olduğu bir tutumdur. Bundan dolayı bir alanda çoğulculuğu varsayan birisi de bu tür faktörlerin etkisi ile başkalarına karşı hala hoşgörüsüz davranabilir.

Yukarıdaki argümanın ikinci öncülünü desteklemek için sunulan ikinci gerekçeye (b- *Diğer taraftan objektif veya realist yaklaşımlar ahlaki alanda tek doğrunun olduğunu kabul ettiği için farklı ahlaki kabullerden ve pratiklerden sadece bir tanesi doğru görüleceğinden, bu durum kendi kabulünü doğru görenlerin diğerlerine karşı hoşgörüsüz davranması için bir gerekçe veya neden olabilecektir.*) baktığımız zaman bu gerekçenin ahlaki alanda tek, objektif ve evrensel doğrunun varlığını kabul etmenin doğrudan hoşgörüsüzlüğü gerektireceği veya onun ortaya çıkmasına daha fazla neden olacağını ima ettiği görülmektedir. Fakat her şeyden önce Brink'in vurguladığı gibi²², objektivizm veya realizm ile hoşgörüsüzlük arasında birisi diğerini gerektirecek şekilde zorunlu bir ilişkinin olmadığı açıktır. Yani, "Ahlaki konularda tek doğru vardır, öyleyse bizimkilerden farklı ahlaki anlayışlara karşı hoşgörü gösterilmemelidir" şeklindeki bir tümdengelsel çıkarım geçerli değildir. Peki objektiflik ve hoşgörüsüzlük arasında neden olma, destekleme vb. başka türden bir ilişki olamaz mı? Her şeyden önce

²¹ Pojman, *Ethics*, s.32.; Brink, *Moral Realism*, s.94.

²² Brink, *Moral Realism*, s. 94.

ahlaki objektivizmi benimseyen bir kişi kendi ahlaki kabullerini mutlak şekilde doğru kabul etmek zorunda değildir. O her ne kadar ahlaki bir konuda tek bir doğrunun olması gerektiğini kabul etse de bu doğruyu bütünüyle tek başına sadece kendisinin bulduğunu kabul etmesi makul olmayacaktır. Bu durumda “Benim ahlaki kabulüm doğru, diğerlerinininki yanlış; öyleyse onların yanlışlarını kınayalım, ortadan kaldıralım” gibi bir tavrı benimsemesi zorunlu olmadığı gibi makul de olmayacaktır. Onun başkalarının kabullerinin doğru kendisinininki yanlış, belki her ikisinin aynı doğrunun farklı ifadeleri olabileceği veya her ikisinin aynı doğrunun farklı cüzleri olabileceği gibi seçenekleri düşünüp, farklı gözükken ahlaki kabullere karşı hoşgörülü bir tavır takınması hem mümkün hem de gereklidir. Bu seçeneklerden herhangi birisi geçerli olmadığında bile, ahlaki objektivizmi benimseyen birisi, ılımlı/sınırlı bir toleransın objektif ve evrensel bir ahlaki ilke olduğunu kabul edip, çok farklı ahlaki inançlara sahip olan kişi veya kültürlerle karşı hoşgörülü bir tutum sergileyebilir. Ayrıca objektif anlayışı benimseyen birisinin hoşgörüyü objektif ve evrensel bir değer, erdem olarak kabul etmesinin onun hoşgörülü olması yönünde kuvvetli bir psikolojik etken olacağı da söylenebilir. Bu açıdan rölativist bir sistemin toleransı bir erdem olarak kabul etse bile, bu kabulün yönlendirme gücünün, bu ilkenin objektif ve evrensel bir ilke olduğunu kabul eden bir ahlak anlayışındakinden daha az olacağı sonucu çıkarılabilir. Dolayısıyla objektif bir anlayışın zorunlu olarak toleranssızlığı gerektirdiği veya bu tutumu desteklediği şeklindeki yukarıdaki öncül çok da haklı gözükmemektedir. Bu durumda, rölativizm için, hoşgörü fikrinden hareketle getirilen argümanın da çok sağlam olmadığı sonucu çıkarılabilir.

Ahlaki rölativizm lehinde ileri sürülen argümanların zayıflığına ek olarak, bu yaklaşımın aleyhinde doğrudan birtakım gerekçeler de sunulabilir: Her şeyden önce rölativist anlayışlar, ahlaki ilkelerin veya kabullerin kaynağı konumunda görmüş oldukları birey veya toplumun/kültürün yanılmaz olduğu gibi bir durumu ortaya çıkaracak ve bunları bir açıdan sorgulanamaz kılacaktır. Zira birey ve toplum üstü bir takım evrensel doğrular kabul edilmedikçe, rölatif bir ahlak sistemini eleştirmenin tek yolu onun içsel tutarlılığını sorgulamak olacak ve onu bütünüyle ve dışarıdan sorgulamak olanaksız olacaktır. Bu sonuç toplumun ortak kabullerinin yanlış olduğu ve bazı ahlak kahramanlarının bunlara başkaldırabildiği, bunları değiştirebildiği şeklindeki açık olgu ile ve bu tür durumlarda ahlaki davrananın tek başına da olsa haklı olması olgusu ile

çelişir.²³Yine ahlaki rölativizm toplumların ahlaki açıdan gelişmesi ve yenilenmesi olgusunu, farklı toplumların ahlaki açıdan gelişmişlik düzeyinin aynı olamayabileceği olgusunu da yadsır. Diğer taraftan herhangi bir kişi veya toplum ahlaken çirkinliği sezgisel olarak açık olan herhangi bir şeyi kabul ettiği zaman, bunların ahlaken meşru olmasının mümkün olacağı gibi bir sonuç çıkacaktır ki bu sonucun da makul olmadığı ortadadır.²⁴ Ayrıca, McCloskey'in dikkat çektiği gibi²⁵, kişi veya toplumların aynı şey konusundaki tutumları zamanla değişebileceğinden bir süre önce onaylanan bir şey bir süre sonra kınanabilecektir. Bu da aynı eylemin bir süre önce doğru iken, onun olgusal şartlarında bir değişiklik olmaksızın, bir süre sonra yanlış olması gibi bir durum ortaya çıkaracaktır ki bu makul değildir. Ahlaki rölativizm ahlaki meselelerde argüman sunma açık olgusunu da yeterince açıklayamayacaktır.²⁶ Zira ahlaki doğrular tamamen rölatif ise bu durumda farklı ahlaki kabullerden hangisinin haklı olduğunu ortaya çıkarmak için gerekçeli olarak tartışmanın zemini kalmayacaktır. Halbuki ahlaki konularda argümanla tartışmanın mümkün olduğu gayet açıktır. Yine ahlaki rölativizm ahlaki kabullerin normatifliğini, yani eylemler için haklı kılıcı gerekçeler sağlama özelliğini de açıklayamayacaktır.²⁷ Zira bir şeyin ahlaki olması, sadece onun kişi veya toplum tarafından onaylanması anlamına geliyorsa, bu durumda eğer bu onamalar tamamen keyfi ise bu durumda sadece bireysel veya toplumsal açıdan onaylanmış bir şeyi yapmak için haklı bir gerekçe olmayacaktır. Diğer taraftan bu onaylamaların arkasında bir takım ahlaki gerekçelerin, temellerin olduğu söylenirse de bu durumda da söz konusu onaylamalardan önce objektif birtakım ahlaki doğruların olduğu kabul edilecektir ki bu da rölativizmden çıkmak anlamına gelecektir. Tüm bu ve bunlara ilave edilebilecek gerekçeler²⁸ ahlaki rölativizmin lehindeki

²³ Ahmet Yıldız, "Ahlaki Sezgiciliğin Alternatif Metaetik Teoriler Karşısında Savunulabilirliği", *Felsefe Dünyası*, Ankara 2012/1, sayı:55, s. 326.

²⁴ Pojman, *Ethics*, s.35.; R.T. Garner and B. Rosen, *Moral Philosophy*, The Ohio State Univ. Pres., California 1972, s. 244.

²⁵ McCloskey, *Ethics*, s. 35.

²⁶ Alfred C. Ewing, *Ethics*, English Universities Press, New Jersey 1973, s. 94.

²⁷ Robert L. Holmes, *Basic Moral Philosophy*, Fourth Edition, Thomson Wadsworth Press, Belmont, 2007, s.156.

²⁸ Rölativist teorilere yöneltilebilecek başka itirazlar için bkz. Ahmet YILDIZ, *Meta-etik Bir Teori Olarak Ahlaki Sezgiciliğin Savunulabilirliği*, ss.57-66; Ayrıca müslüman düşünürlerden İ. Gazali'nin ahlakın evrenselliği konusundaki yaklaşımı için bkz. Ahmet Kamil Cihan, "Ahlakın Evrenselliği Sorunu Karşısında Gazali", Uluslararası Modern Çağ ve Gazzali Sempozyumu/International Symposium on Modern Age and Al-Ghazzali, 12-14 Mayıs/May 2011 Isparta, Süleyman Demire Ü. İlahiyat F. Bildiriler Kitabı, Isparta 2014, ss.23-36.

argümanların zayıflığına ek olarak onun karşılaşılabileceği başka güçlüklerin olduğunu ortaya koymaktadır.

Bütün bunlara ilave olarak ahlaki rölativizmin pratik ahlaki hayat açısından ortaya çıkarabileceği olumsuzluklara dikkat çekilebilir. Her şeyden önce rölativist yaklaşımlar bireyler ve toplumlar arasında ortak birtakım kabullerin ve pratiklerin olmadığı, herkesin kendi doğrusuna göre davrandığı bir karmaşa ortamı doğurabilir. Böyle bir ortamda aslında birçok gayri ahlaki, yıkıcı tavır, davranış veya uygulama “bana göre, bize göre, bizim çağımıza göre vb. doğru” şeklindeki söylemlerle meşrulaştırılabilir. Bu da aslında ahlaki hayatın tamamen ortadan kalkması sonucunu doğurabilir. Burada söz konusu birey veya toplumların ortak olarak kabul edilebilecek ahlaki ilkeleri de onaylayabileceği kabul edilse bile, bunların söz konusu bireyler üzerindeki bağlayıcılık gücünün çok fazla olmayacağı söylenebilir. Zira eğer bir kuralın, ilkenin tek kaynağı özne veya onun ait olduğu toplum ise ve bunların tutumlarının sürekli değişmesi mümkün ise, bu kuralın bireyi ve toplumu aşan objektif, evrensel bir dayanağı yoksa bu kuralın bireyin davranışlarını yönlendirmede çok da güçlü bir etkisinin olmayacağı açıktır. Burada toplumsal rölativizm açısından toplumsal kontrol, baskı gibi unsurların bulunması onun lehinde bir unsur gibi gözükse de sadece toplumsal bir baskı ile yapılan bir eylemin ahlaki olup olmayacağı bir yana, bu baskının olmadığı yerlerde bu unsurun da etkisiz kalacağı ortadadır. Dolayısıyla ahlaki rölativizmin pratik ahlaki hayat açısından ortaya çıkarabileceği bu tür olumsuzluklar da göz önünde bulundurulduğu zaman, her ne kadar bir teorinin doğruluğu, yanlışlığı onu sonucunun faydasına bağlı olmasa da, bu teorinin lehindeki ve aleyhindeki argümanları daha dikkatli bir şekilde değerlendirmenin gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Sonuç

Ahlaki ilkelerin ve doğruların kaynağı ve bunların evrenselliği hakkındaki bir yaklaşım olarak ahlaki rölativizm, söz konusu ahlaki ilke ve doğruların kaynağının kişi veya toplum olduğunu ima etmekte ve bunların objektif ve evrensel bir geçerliliğe sahip olmadığını, belirli bir kişi veya topluma göreli bir geçerliliğe sahip olduğunu savunmaktadır. Bu yaklaşım lehinde ileri sürülen argümanların başında kişilerin ve toplumların ahlaki kabul ve pratiklerinin farklılığından hareket eden argüman ile rölativizmin tolerans açısından daha iyi sonuçlar doğuracağı fikrinden hareket eden argüman gelmektedir. Bu argümanlardan birincisinin değişik yorumları mümkündür. Bu argüman ahlaki konulardaki farklı kabullerden ahlakın rölatif olduğu sonucuna doğrudan giden bir argüman olarak sunulduğunda

onun sağlam olmayacağı, zira farklılıkların var olmasının tek başına bu alanlarda objektif doğrunun olmadığını kanıtlayamayacağı açıktır. Ayrıca bu argümanın ahlaki konulardaki farklılığı abarttığı ve kişiler ve toplumların birçok konudaki kabullerinin uzlaştığı gerçeğini de gözden kaçırdığı söylenebilir. Diğer taraftan söz konusu argümanın ahlaki konulardaki söz konusu farklılık ve anlaşmazlıkların en iyi açıklamasının ahlaki rölativizm olduğu gerekçesinden hareket eden şekli de çok sağlam değildir. Zira bu tür farklı ahlaki inançların ve kabullerin objektif bir ahlak anlayışı ile açıklanması da mümkündür. Ayrıca herhangi bir teorinin ahlak alanındaki başarısını değerlendirmek için onun tek bir ahlaki olguya dair açıklama kabiliyetine değil ahlaki olguların genelini açıklama kabiliyetine bakılmak daha makuldür. Böyle bir değerlendirme yapıldığı zaman ahlaki rölativizmin çok da başarılı olmadığı, varlığı sezgisel olarak açık olan birçok ahlaki olguyu yeterince açıklayamadığı söylenebilir.

Ahlaki rölativizm lehinde ileri sürülen başka bir argüman farklılıklara hoşgörülü olmak açısından rölativizmin daha olumlu bir sonuç doğuracağı, objektif yaklaşımların ise daha olumsuz bir sonuç doğuracağı fikrinden hareket etmektedir. Halbuki rölativizmin hoşgörüyü garanti etmesi söz konusu olmadığı gibi, ahlak alanında objektif bir yaklaşımı benimsemenin zorunlu olarak veya kuvvetle muhtemel olarak toleranssızlığa götüreceğini savunmak da kolay değildir. Zira rölativizmi benimseyen bir kişi buna rağmen kendi benimsediği doğruları değişik nedenlerle başkasına dayatmaya çalışabileceği gibi, objektif anlayışı benimseyen birisi de hoşgörüyü evrensel bir değer olarak alıp, başkalarının farklı kabullerine karşı hoşgörü ile yaklaşabilir.

Ahlaki rölativizmin lehinde sunulan bu argümanların sağlam olmamasının yanı sıra, bu yaklaşımın karşılaştığı başka güçlükler de vardır. Örneğin, bu tür yaklaşımlar ahlaki kabulün öznesi durumundaki kişi veya toplumu yanılmaz varsayıp onun onayladığı her şeyin ahlaken doğru olacağı ve bunların iç tutarlılık açısından sorgulama dışında sorgulanamaz olacağı gibi bir durum ortaya çıkaracaktır ki, bunun makul olmadığı ortadadır. Yine rölativizm kabul edildiği zaman ahlaki doğruların sadece kişiden kişiye veya toplumdan topluma değil, zamansal olarak da sürekli değiştiği, örneğin bir süre önce ahlaken doğru olduğu kabul edilen bir şeyin, bu doğruluğu belirleyen öznenin tutumunun değişmesi ile birlikte, bir süre sonra yanlış olabileceği gibi bir sonuç ortaya çıkacaktır. Fakat söz konusu eylem veya şeyin ahlaki değişiminin arkasında herhangi bir olgusal değişim, durum farklılığı olmadan sadece öznenin tutumu ile aynı şeyin bir süre önce doğru iken bir süre sonra yanlış olması veya tersi çok makul gözükmemektedir.

Diğer taraftan ahlaki rölativizm ahlaki inançların, kabullerin normatifliğini, yani eylem için haklı kılıcı gerekçe sağlama özelliğini de yeterince açıklayamaz. Zira sadece keyfi olarak onaylanmış olan bir kabulden, inançtan dolayı yapılan bir eylem haklı olmayacaktır. Bu kabul ve onaylamaların keyfi olmadığı, onların arkasında haklı kılıcı gerekçeler olduğu varsayıldığında ise kişinin veya toplumun onayından bağımsız doğruların olduğu kabul edilmiş olacaktır ki bu da ahlaki relativizm ile çok tutarlı olmayacaktır.

KAYNAKÇA

- AUDI, Robert. *The Cambridge Dictionary of Philosophy*. New York: Cambridge University Press, 1999.
- BRINK, David O. *Moral Realism and Foundations of Ethics*. New York: Cambridge University Press, 1989.
- CİHAN, Ahmet K. «Ahlakın Evrenselliği Sorunu Karşısında Gazali.» *Uluslararası Modern Çağ ve Gazzali Sempozyumu*. Isparta: Süleyma Demirel Ün. İlahiyat Fakültesi, Bildiriler Kitabı, 2014. 23-36.
- EWING, Alfred C. *Ethics*. 5. New Jersey: English Universities Press, 1973.
- GARNER, Richard T. and Rosen, Bernard. *Moral Philosophy*. New York: The Macmillan Company, 1972.
- HOLMES, Robert L. *Basic Moral Philosophy*. Belmont: Thomson Wadsworth Publishing, 2007.
- HUEMER, Michael. *Ethical Intuitionism*. New York: Palgrave Macmillan, 2005.
- JACOBS, Jonathan. *Dimensions of Moral Theory*. Malden: Blackwell Publishing, 2002.
- KIM, Hye-Kyung and WREEN, Michael. «Relativism, Absolutism and Tolerance.» *Metaphilosophy*, 2003: 447-459.
- LANDAU, Russ Shafer and CUNEO, Terence. *Foundations of Ethics, An Anthology*. Malden: Blackwell Publishing, 2007.
- LANDAU, Russ Shafer. «Ethics as Philosophy.» *Metaethics after Moore* içinde, yazan Mark Timmons Terry Horgan, 210-221. New York: Clarendon Press, 2006.
- MACKIE, John L. *Ethics, Inventing Right and Wrong*. New York: Penguin Books, 1990.
- MCCLOSKEY, H.J. *Meta-ethics and Normative Ethics*. Netherlands: Martinus Nijhoff, 1969.

- POJMAN, Lous J. *Ethics, Discovering Right and Wrong*. California: Thomson Wadsworth Publ., 2006.
- RACHELS, James. «Morality is not Relative.» *Philosophy, The Quest for Truth* içinde, yazar Louis J. Pojman, 405-413. New York: Oxford University Press, 2006.
- ROSS, William D. *The Right and The Good*. New York: Clarendon Press, 2002.
- STURGEON, Nicholas L. «Moral Explanations.» *Foundations of Ethics, An Anthology* içinde, yazar Russ Shafer and Cuneo Terence Landau, 337-352. Malden: 2007, 2007.
- YILDIZ, Ahmet. «Ahlaki Sezgiciliğin Alternatif Metaetik Teoriler Karşısında Savunulabilirliği.» *Felsefe Dünyası*, 2012: 313-337.
- . *Meta-etik Bir Teori Olarak Ahlaki Sezgiciliğin Savunulabilirliği*. Ankara: Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2012.

bilimname XXXIV, 2017/2, 68-70

Arrival Date: 14.12.2017, Accepting Date: 08.02.2018, Publishing Date: 30.04.2018
doi: <http://dx.doi.org/10.28949/bilimname.365675>

A CRITIC OF ETHICAL RELATIVISM

© Ahmet YILDIZ^a

Extended Abstract

Ethical relativism is an approach which deny objectivity and universality of moral truths and rules and which argues for their relativity to individuals or societies. This approach is maintained by many peoples and seen obviously true by them. The most common two arguments provided to support ethical relativism are the argument from individual or cultural disagreements on ethical issues and argument from the opinion that relativism supports tolerance. In this work we tried to argue for that ethical relativism is not justified by showing that these arguments which are presented to support relativism aren't sound or cogent and by pointing the other problems that ethical relativism will confront.

Ethical relativism, as a theory about sources of moral principles and truths, imply that the sources of these principles and truths are person or society/culture. So ethical relativism argues that these principles and truths don't have objective and universal validity, they have only a validity relative to a person or society. In this case there are two basic kinds of relativism, as subjective relativism and cultural relativism. One of the most famous arguments in favor of this approach is argument from disagreements between people's and society's moral codes and practices. The other famous argument is argument reasoning from the view that ethical relativism will make better results in terms of tolerance. There are different versions of first argument. When this argument is presented as an argument reasoning from the presence of different moral beliefs and practises between persons or societies to the conclusion that morality is relative directly, it is obvious that this argument is not sound. Because it is obvious that the presence of different beliefs on a subject doesn't prove by itself that there isn't any objective truth on this subject. Moreover, it can be said that this argument is exaggerating the differences between people's and society's moral beliefs and

---

^a Assoc. Prof., Erciyes University Theology Faculty, ahmet.yildiz@erciyes.edu.tr

practices, thus it missed the fact that people and societies are in fact agreeing on many moral beliefs and practises. The other version of this argument is reasoning from the view that the best explanation of the presence of these moral differences is provided by ethical relativism. It can be said that this version of the first argument is not cogent. Because the presence of these different moral beliefs and practices can be explained on an objective ethical theory. In addition, for evaluating a moral theory's success, it is more reasonable to investigate a theory's capability of explaining many of moral facts, not its capability of explaining only one fact. In this regard it can be said that ethical relativism can't explain many moral facts whose being is intuitively clear and that ethical relativism is not successful.

Another argument offered in favor of ethical relativism is reasoning from the view that ethical relativism makes better results in terms of tolerance to different moral beliefs and practices; that objective approaches will make bad results in terms of tolerance. However, ethical relativism doesn't guarantee the tolerance and it can not reasonably argued that an objective moral approach will necessarily or more probably lead to intolerance. Because a relativist might try to insist his beliefs on others for different reasons and an objectivist might take tolerance as an universal virtue and so might be tolerant to different moral beliefs and practices of others.

In addition to unsoundness or uncogentness of the arguments provided in favor of ethical relativism, there are other problems this approach might face. For example: ethical relativism would assume the infallibility of person or society which it sees as source of moral principles, so would accept everything approved by this person or society as morally acceptable. This means that person or societies are uncritizable. But it is obvious that this idea is not reasonable. Moreover, for ethical relativism, ethical truth will be relative to time as well as to person and society. So the same thing will have different moral values with the change in the attitudes of people or society, without any change in its inherent factual characteristics. But it is not reasonable that the same thing would be morally right some time ago and became morally wrong after some time according to attitudes of person or society without any factual changes. In addition, ethical relativism can not sufficiently explain normativity of moral beliefs and codes, in other words it can not explain their capability of giving good, morally justifying reasons for actions. Because any action which is done only because of arbitrary acceptance or approvement will not be justified. If it is argued that this acceptance or approvement is not arbitrary but there are morally justifying reasons behind them, then it would be accepted that there are moral truths

Ahmet YILDIZ

---

independent from acceptance or aprovement of person or society. But this acceptance would not be coherent with ethical relativizm.

Keywords: Philosophy, Ethics, Ethical Relativizm, Argument From Disagreement, Argument From Tolerance.

